

Пасінович І. І.

*к.е.н., доцент, факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. І. Франка
Україна; e-mail: irynapasinovych@ukr.net,*

Сич О. А.

*к.е.н., доцент,
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. І. Франка
Україна; e-mail: olga.sych.lviv@gmail.com*

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність зміни концептуальних підходів до регулюючого впливу держави, викладено сучасні підходи до ролі держави в управлінні економікою, зроблено спробу окреслити раціональні межі її втручання в ринковий механізм, окреслено основні методи регулювання економічних процесів. Вказано на недоліки існуючих прийомів регулювання економікою в Україні. Доповнено існуючі функції державного регулювання економіки з урахуванням сучасних системних глобальних викликів.

Ключові слова: управління економікою, державне регулювання економіки, механізм регулювання, економічний прагматизм, Вашингтонський консенсус, модель ДРЕ, функції держави в економіці, глобальні тренди, стратегія.

Формул: 0; рис.: 1, табл.: 1, бібл.: 17

Pasinovych I.

*PhD, associate professor,
Faculty of Financial Management and Business
Ivan Franko National University of Lviv
Ukraine; e-mail: irynapasinovych@ukr.net*

Sych O.

*PhD, associate professor,
Faculty of Financial Management and Business
Ivan Franko National University of Lviv
Ukraine; e-mail: olga.sych.lviv@gmail.com*

MODERNIZATION OF MECHANISMS OF STATE REGULATION OF ECONOMY OF UKRAINE

Abstract. The article substantiates the necessity of changing the conceptual approaches to the regulatory influence of the state, presents modern approaches to the role of the state in the management of the economy, outlines the rational limits of its intervention in the market mechanism, proposes the main methods of regulation of economic processes. It indicates the disadvantages of existing methods of regulation of the economy in Ukraine.

Based on the latest achievements in the theory of state regulation of the economy in the context of the new globalization challenges, we consider modernization of the mechanism of state regulation of the Ukrainian economy. First and foremost, it is the necessity of definition of the basic functions of the state in the economy - function of strategic forecast, transformational-adaptive function, equilibrium function and human capital build-up. Those functions give a possibility to achieve the goal of regulation - ensuring the security and stability of the socio-economic system and creating the preconditions for economic growth and development.

In our opinion, the following are the main tactical tasks that our state faces in regulation of the economy: settlement of economic legislation; fighting corruption; changing the system of public administration; overcoming the chronic dependence on external markets, activating production and

development of the domestic market through the structural reforms; modernization of monetary instruments of regulation.

Key words: economic management, state regulation of economy, regulation mechanism, economic pragmatism, Washington consensus, model of regulation, state functions in economy, global trends, strategy.

JEL classification: E60, E65

Formula: 0; Fig.: 1, Tabl.: 1, Bibl.: 17

Пасинович И. И.

*к.э.н., доцент, факультет управления финансами и бизнеса,
Львовский национальный университет им. И. Франко
Украина; e-mail: irupapasinovych@ukr.net,*

Сыч О. А.

*к.э.н., доцент,
факультет управления финансами и бизнеса,
Львовский национальный университет им. И. Франко
Украина; e-mail: olga.sych.lviv@gmail.com*

МОДЕРНИЗАЦИЯ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье обоснована необходимость изменения концептуальных подходов к регулируемому воздействию государства, изложены современные подходы к роли государства в управлении экономикой, предпринята попытка очертить рациональные пределы его вмешательства в рыночный механизм, обозначены основные методы регулирования экономических процессов. Отмечаются недостатки существующих приемов регулирования экономики в Украине. Дополнены существующие функции государственного регулирования экономики с учетом современных системных глобальных вызовов.
Ключевые слова: управление экономикой, государственное регулирование экономики, механизм регулирования, экономический прагматизм, Вашингтонский консенсус, модель ГРЭ, функции государства в экономике, глобальные тренды, стратегия.

Формул: 0; рис.: 1, табл.: 1, библи.: 17

Актуальність дослідження. Для сучасного етапу суспільно-економічних відносин характерний плюралізм – сполучення конкуренції і державного регулювання, мотивів прибутку і соціальної відповідальності. Останніми роками активізувалась і все більше поляризується наукова дискусія щодо місця держави в економіці, – від максимального дистанціювання держави від економічних процесів (лібералізм) до відчутного зростання присутності держави в економіці (неоінституціоналізм).

Ринкові засади господарювання є значимим досягненням цивілізації. Базові принципи ринку – домінування приватної власності, економічна свобода, розвиток підприємництва, конкуренція і ін., найкраще відповідають природі людини, тому не можуть бути заперечені. Проте ринок – жорсткий і визнає результат. Крім того, сьогодні прагматичність ринку доповнюється не менш масштабними викликами – домінуванням великого капіталу, екологічними проблемами, зростанням соціальної нерівності. Глобалізація у різних її проявах як відкриває великі можливості, так і генерує значні ризики і небезпеки, і не відомо, – що переважає. Видається, що світ, економіка, природа і людина в глобалізованому світі стають більш вразливими, і ринок як механізм господарювання не в стані розв'язати проблеми і гарантувати стабільність суспільства. Американський соціолог, экс-президент міжнародної асоціації соціологів І.Валлерстайн[1] ідентифікує сучасний етап розвитку як «кінець знайомого світу». Політика й економіка демонструють найтіснішу взаємозалежність за декілька десятиліть. Відповідно об'єктивні реалії потребують переосмислення ролі держави в економіці, модернізації механізмів державного регулюючого впливу як на рівні окремої держави, так і у наднаціональних масштабах. У той же час надмірне, неправильне,

запізніле чи просто неграмотне втручання держави в ринкові механізми може завдати великої шкоди державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню державного регулювання економіки присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед них – нобелівські лауреати. У даному дослідженні автори спирались на праці Дж. М. Кейнса[2], Дж. Стігліца[3], Р. Масгрейва[4], Р. Фріша[5], а також аналізували позиції вітчизняних вчених, серед яких – А. Гальчинський[6], В. Гейєць[7], Б. Данилишин[8], Я. Жаліло[9] та інші[10-15].

Мета статті – на основі узагальнення домінуючих в науці підходів до ролі держави в економіці та окреслення сучасних системних викликів, визначити пріоритетні вектори модернізації механізмів державного регулювання та визначити базові функції держави в економіці.

Виклад матеріалу. Розвиток співіснування держави і ринку – це одвічна проблема, яка на кожному історичному відрізку розвитку цивілізації та в кожній окремій країні вирішувалася самостійно й неоднозначно[10, 5].

Розглядаючи діалектику взаємодії держави і економіки, простежується дещо спрощений підхід науковців і практиків, за якого державний вплив практично протиставляється саморегулюючому ринковому механізму. На різних конкретно-історичних етапах роль держави в економічних відносинах була неоднакова, однак принцип «або-або» мав місце. Останнім часом актуалізувалася проблема пошуку оптимальної взаємодії важелів ринкового механізму та державних інструментів регулювання, яка знаходить своє відображення зокрема у явищах конвергенції, синергії. Конвергенція у сфері економіки означає взаємопроникнення економічних систем, зближення на глобальному рівні соціально-економічних умов життя шляхом запозичення ідей, управлінських форм і технологій для підвищення ефективності національної економіки.

Сучасне розуміння ринкової економіки виходить із концептуальних положень про наявність провалів ринку і провалів держави, так званих *market failures* і *government failures*. Це – основи державного регулювання, викладені в працях Дж. Кейнса, нобелівських лауреатів Дж. Стігліца і П. Кругмана, інших відомих економістів.

Неокласики вказують чотири причини, які обумовлюють потребу державного втручання в економіку – це існування недосконалої конкуренції (можливість захоплення ринкової влади), зовнішні впливи, асиметрична інформація, «проблема безбілетника» – необхідність надання послуг суспільного споживання. Актуальність вказаних групи проблем не зменшується і обумовлює проведення антимонопольної, зовнішньоекономічної, соціальної політики, формування інституційного середовища розвитку економіки.

У цілому не заперечуючи саморегулюючих властивостей ринку, в науковій літературі обговорюється питання про перспективи звуження економічного простору ринку, девальвацію його регулятивних можливостей. Однак А. Гальчинський аргументує протилежне – «логіку модифікації ринку. Ринок виступає в економіці як інституція соціальних комунікацій, осередок розуму, живий організм, що вирізняється високою адаптивністю, здатністю самовдосконалюватися...», він обґрунтовує неминучість нової парадигми ринкових відносин – «конвергентний ринок» [6]. Разом із трансформацією ринку, змінюються роль і функції держави, оновлюються механізми їх взаємодії.

Я. Жаліло, відстоюючи ідею економічного прагматизму, який на перше місце ставить результативність економічних інструментів стверджує, що «поділ на ліберально-ринкову і регуляторно-адміністративну моделі економіки вже не є актуальним. У чистому вигляді жоден із двох підходів не спрацьовує. Зростання економіки в цілому і добробуту окремого індивідуума можливе при синергії економічних інструментів [9]. Автор проти ототожнення економічного прагматизму з дирижизмом чи патерналізмом, що спрощує його розуміння.

На подібних позиціях стоїть В. Панченко: «Слід вийти за межі діалектики «лібералізм-протекціонізм», «державо-ринок». Старі протекціоністські інструменти відходять у минуле, на їхньому місці з'являються нові форми. Недарма в європейській практиці набуває вжитку термін *reregulation*, що пояснює стан, коли дерегуляція, передбачаючи зняття обмежень, концентрується на запровадженні нових форм регуляції» [13].

Наведені й багато інших суджень авторитетних науковців дають підстави стверджувати про незаперечну і важливу роль держави в економічних процесах, при цьому демонструють проблему пошуку сучасних форм і методів державного регулюючого впливу на економіку відповідно до сучасних системних викликів.

На проведенні проактивної державної прагматичної економічної політики наполягає Б. Данилишин, який аргументує свою позицію зростаючою роллю державного регулювання, яка має місце і в англосаксонських країнах, і в комуністичному Китаї, і в традиційно ліберальних США [8]. Він зазначає, що будь-яка економічна політика, як на Заході, так і на Сході, є складним міксом кейнсіанських, монетаристських та інших заходів. Ніхто з економістів – практиків у світі не може сьогодні назвати себе ні чистим кейнсіанцем, ні монетаристом [8].

Функції держави традиційно розглядались через сукупність функцій управління. Управління економікою означає свідомий вплив держави на об'єкти і процеси з метою надання певної спрямованості господарській діяльності, узгодженості дій суб'єктів національної економіки і досягнення бажаних результатів. Світовий банк визначає управління як застосування політичної влади й використання інституційних ресурсів для вирішення проблем і завдань суспільства. Залежно від різноманітних критеріїв (рівня, галузі, характеру та обсягу управління) Малий І.Й., виокремлює різні види державного управління: координаційне, субординаційне, галузеве, територіальне, стратегічне, тактичне, оперативне, антикризове, регіональне, муніципальне, приватне та ін. [10, 66].

Управління реалізується через функції планування, організації, мотивації, контролю, а також регулювання. Дані функції певною мірою реалізуються і в управлінні економікою, однак традиційно саме на регулюванні зосереджена увага науковців і практиків. Цим підтверджується значний саморегулюючий потенціал економічної системи, яка функціонує за своїми законами. Термін «регулювання» у широкому розумінні означає упорядковувати, налагоджувати правильну взаємодію елементів системи. Державне регулювання розглядають як вплив держави на умови здійснення, інтенсивність та результативність господарських процесів. Головним завданням регулювання економічної системи є підтримання макроекономічної рівноваги в суспільстві. Регулюючий вплив держави має на меті орієнтацію економічних агентів на досягнення цілей і пріоритетів, передбачуваних державною соціально-економічною політикою.

На думку А.Ф. Мельник [12] державне управління економікою – це цілеспрямований організуючий, регулюючий та контролюючий вплив держави в особі її органів і посадових осіб на економічні процеси з метою розвитку економіки шляхом реалізації потреб суспільного розвитку. А державне регулювання економіки є втручанням держави в економіку з використанням сукупності різноманітних важелів, інструментів, які надають їй можливість забезпечити нормальні умови функціонування ринкового механізму та домагатись розв'язання економічних і соціальних проблем. Дідківська Л.І., Головка Л.С. визначають державне регулювання економіки як систему заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства [11, 22].

Сьогодні роль держави в економіці ускладнюється, виходить за межі управління. Також і регулювання економіки виходить за межі координації виключно економічних процесів, – для забезпечення мети регулювання, передумов економічного розвитку держави необхідно враховувати обмежуючий чи стимулюючий вплив різноманітних факторів – міжнародних, технологічних, інформаційних, освітніх, політичних. Держава насамперед має бути гарантом – безпеки, справедливості, національних інтересів. А. Гальчинський акцентує на «ексклюзивності» держави: «Швидкість і глибина системних змін, що відбуваються у світі, така, що адаптуватися до них методом «усі разом» неможливо. Дієвими можуть бути тільки ексклюзивні рішення окремих країн», – зазначає він. [6]. З цього випливає, що питання впливу держави на соціально-економічні процеси активізувались та ускладнились.

Погляди на роль держави в економіці неодноразово змінювались протягом ХХ століття. В будь-якому випадку інтенсивність втручання держави в економіку визначалась конкретно-історичними реаліями, проблемами, а також свого роду «економічною ментальністю» суспільства.

Підвищення ролі держави в економіці відчутно було, насамперед, у збільшенні сукупних державних витрат по відношенню до ВВП. Одним із перших, хто відстоював необхідність державного впливу на сукупний попит через підвищення рівня державних видатків був норвезький вчений Рагнар Фріш – автор науки економетрики, нобелівський лауреат з економіки 1969 року. Уряди капіталістичних країн, які складно переживали наслідки економічного спаду, з ентузіазмом сприймали такі поради, започаткувавши нову епоху етатизму та соціальної орієнтованості, що змінила обличчя держав, котрі на початку ХХ століття вважалися уособленням принципу «laissez-faire» – невтручання в роботу вільного ринку [5].

В 1990 році, після падіння Берлінської стіни, були розроблені правила Вашингтонського консенсусу, як рекомендації для економічно відсталих країн, і вимагали, серед іншого, впорядкування управління, лібералізації торгівлі, дерегуляції та приватизації. Концепція «Вашингтонського консенсусу» була запропонована американськими економістами наприкінці 1980–х рр. як відповідь на світову боргову кризу, головним розробником її вважається Дж. Вільямсон, Дана концепція розглядає процес проведення ринкового реформування економіки, а її положення лягли в основу рекомендацій МВФ, які він висуває як умову надання кредитів країнам, що переживають економічні і фінансові труднощі.

Положення і рекомендації Вашингтонського консенсусу спирались на ідеї вільного ринку, а надмірне втручання держави в економіку, її некомпетентність, низьку ефективність державного сектора прибічники вважали головною перешкодою на шляху стабільного економічного зростання. Під час руйнації радянської системи на початку 1990–х років зниження ролі держави було невід'ємною умовою Вашингтонського консенсусу, однак чим більше минало часу, тим більше держава і уряд поверталися до своєї колишньої ролі.

Таким чином, принципи Вашингтонського консенсусу формували вектор економічних перетворень в країнах з перехідною економікою наприкінці ХХ ст., однак останніми роками лунає критика як країн, що в періоди кризи необдуманно використовують рецепти Вашингтонського консенсусу, так і базових його постулатів. Дж. Стігліц вважає, що універсальні рекомендації Вашингтонського консенсусу швидше шкодять, ніж приносять користь країнам з транзитивною економікою [14–15]. Дискусії такого рівня ще раз підкреслюють відсутність єдності поглядів на роль держави в сучасній економіці, в забезпеченні її розвитку.

Економіка як система суспільних відносин розвивається разом з появою держави. Саме держава створила умови для того, щоб діяльність людей щодо задоволення своїх потреб у різноманітних благах здійснювалась згідно із схваленими суспільством нормами, звичаями і правилами. Це положення лежить в основі неоінституціонального підходу, який відводить державі вирішальну роль у формуванні ринкової економіки. Адже саме держава відповідає за створення і забезпечення моральних і правових правил гри (інституційного середовища) а також неформальних правил поведінки – звичаїв, традицій, ціннісних установок. Так, послідовник інституціональної школи Дж. А. Гоббсон, висуваючи на перший план етичні норми життя, послідовно критикував принцип «laissez faire» класичної політичної економії.

Інституціональна парадигма, до якої повернулись у 90–ті роки ХХ стол., вважається «третьім шляхом» розвитку економічної думки, відмінним від неокласичного та кейнсіанського. Як зазначають І. Малий, М. Діба, «предметом дослідження інституціоналізму є не лише ринковий механізм саморегулювання і економічна людина, а й проблеми безробіття, структурної та регіональної незбалансованості, проблеми взаємозв'язку економіки і політики, визначення держави, суспільної організації людей» [10, 20]. Методологія інституціонального підходу набуває особливого значення для перехідних економік, оскільки розглядає економіку не як статичну систему, а як живий організм, що постійно трансформується.

Щодо функцій державного регулювання, Р. Масгрейв виділяє алокаційну, дистрибутивну та стабілізаційну функції держави [4]. Алокаційна – це функція прямих адміністративних розпоряджень – встановлення податків чи субсидій, прямого фінансування з бюджету. Дистрибутивна функція передбачає надання державної допомоги незахищеним

верствам населення. Виконання стабілізаційної функції включає заходи з покращення використання виробничих ресурсів, забезпечення прийняттого рівня зайнятості та цін.

За Стігліцом[3] державне регулювання містить чотири блоки та відповідні їм інструменти:

1. Грошово-кредитне регулювання (інструменти – відсоткова ставка, норма резервування, операції на відкритому ринку, валютна політика, емісія грошей).
2. Бюджетно-податкове регулювання (політика доходів уряду – податкове регулювання, політика трансферів і витрат уряду, міжбюджетна політика).
3. Соціальне регулювання (соціальна політика, фіскальні пільги).
4. Зовнішньоекономічне регулювання (валютна політика, митна політика, міграційна політика, податкові інструменти протекціонізму).

Залежно від пріоритетності застосовуваних інструментів виділяють наступні загальні моделі державного регулювання економіки (таблиця 1). Відчутна різниця між розвиненими країнами полягає насамперед в інтенсивності реалізації перерозподільчих функцій держави через її фінанси. Найбільш інтенсивно ці функції реалізуються в Західній Європі, значно менше – у США і Японії. Це має пряме відношення до економічної і соціальної політики держав. Сплачуючи великі податки на соціальні потреби, громадяни країн Західної Європи захищені значно більшими і міцними системами соціального страхування, аніж громадяни США і Японії. В Японії це частково компенсується патерналістськими системами соціальних гарантій з боку великих приватних компаній (система пожиттєвого найму, пенсії і ін.). У США громадяни повинні звертатись насамперед до укладання договорів медичного страхування з відповідними медичними компаніями, регулярно сплачуючи їм значні внески.

Таблиця 1

Базові характеристики моделей державного регулювання економіки*

<i>Модель</i>	<i>Характеристика</i>
Американська	Регулювання за залишковим принципом з допомогою фінансово-бюджетних та податкових інструментів для стримування інфляції
Німецька	Неоліберальний підхід з використанням кредитної і грошової політики, фінансово-бюджетної політики, політики доходів і зайнятості
Англійська	Кейнсіанське регулювання з допомогою впливу на попит шляхом концентрації перерозподілу доходів через бюджет
Шведська	Соціальні програми та трансферти з бюджету, державні замовлення
Японська	Кредитно-банківське та адміністративно-економічне регулювання
Модель країн, що розвиваються	Стимулювання інвестицій за рахунок державних коштів або зовнішніх запозичень

Складено авторами на основі опрацювання [1–5].

Жодним чином певна модель державного регулювання не може бути механічно скопійована, зокрема зважаючи на роль в процесах економічного розвитку історично сформованих національних соціокультурних особливостей. Так, США традиційно «притягувала» найбільш підприємливих, ризикових людей, які прагнули самореалізації і незалежності, тож цілком очевидно, що там сформувалась ліберальна модель. Природно, що скандинавська модель з її прогресивним оподаткуванням успішно діє в протестантських країнах, а приклад Сінгапурських реформ, очільником яких був жорсткий Лі Куан Ю, навряд чи можна скопіювати в країнах, де панує християнська мораль. Як ми переконались, навіть досвід успішних реформ пострадянської Грузії з високим рівнем корупції, неможливо «імпортувати» в Україну.

Традиційним для вітчизняної економічної думки є виділення адміністративних (прямих) та економічних (непрямих) методів та відповідних їм інструментів державного регулювання. Адміністративні методи обмежують свободу вибору, опираються на силу державної влади, чинне законодавство і пов'язані із використанням заходів заборони або примусу. Вони можуть як виправляти ринкові вади, так і спотворювати ринкові механізми, переважно внаслідок обмеження конкуренції. Економічні методи розширюють свободу вибору, передбачають створення для господарюючих суб'єктів систему стимулів, створюючи тим самим основу для державно-приватного партнерства у здійсненні

прогресивних змін. Адміністративні методи не лише ефективні, але й обов'язкові, безальтернативні, наприклад, в антимонопольному регулюванні, контролі за трансфертним ціноутворенням, природоохоронній діяльності.

Визнаючи вагому роль держави у перехідній (транзитній) економіці, важливо віднайти оптимальне поєднання прямих і непрямих методів регулювання, які б, з одного боку, стимулювали пріоритетні напрями (сфери, галузі, виробництва), а з другого – мінімально шкодили конкуренції.

Розглядаючи державне управління економікою в ретроспективі, не можемо оминати планування. Як відомо, планування є базовою функцією управління на будь-якому рівні. На зміну директивному плануванню, яке лежало в основі економічних відносин в радянській економіці, не було напрацьовано нових, адекватних ринковим умовам механізмів планування, насамперед стратегічного. На нашу думку, недооцінене значення макроекономічного планування, формальний підхід до його використання, відсутність зв'язку із напрацьованою економічною стратегією, наявність розрізнених програм розвитку без прозорого контролю за їх реалізацією спричинило чимало проблем. Наприклад, в Україні досі відсутня чітка структурна політика, монетарна політика орієнтується на вимоги МВФ, а не на довгострокові національні пріоритети, з року в рік загострюються соціальні проблеми, як от ситуація з наповненням Пенсійного фонду. На державному рівні варто переосмислити роль макроекономічного планування, наповнити його новим змістом, використовувати як інструмент реалізації стратегії розвитку й вирішення назрілих проблем.

Нобелівський лауреат Рагнар Фріш [5] прагнув зробити економічне планування однією із головних засад розвитку так званої «живої демократії», котра на відміну від формальної, не обмежується виборами та свободою слова. За визначенням вченого, «жива демократія» здатна природнім чином залучати якомога більше громадян до активної участі не лише в житті локальної громади, а й у вирішенні проблем національного масштабу. Одним зі шляхів утвердження економічного планування Фріш називав посилення кооперації між політиками та експертами задля чіткого визначення реальних економічних цілей та пріоритетів державної влади.

Провідний ідеолог концепції «нового прагматизму» колишній віце-прем'єр-міністр і міністр фінансів Польщі, нині – професор Гарвардського університету Гжегож Колодко зазначає: «...державна повинна залишатися активною у творенні економічної політики не як власник активів чи адміністратор державних компаній, але як архітектор інституційної взаємодії, гарант фінансових основ, інвестор до людського капіталу, фінансист розвитку інфраструктури та як менеджер глобальної інтеграції» [9].

Важелі державного регулювання необхідно використовувати для підвищення конкурентоздатності національної економіки, вдосконалення її соціальної сфери, яка сьогодні, в умовах переходу до концепції людино-центризму, набуває особливої ваги. Саме на це спрямовані прийняті на Саміті ООН у вересні 2015 р. «Цілі Сталого Розвитку на період до 2030 року» [16].

Як зазначено в цьому програмному документі, в Україні «суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати визначені коротко- та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне управління, викоринення корупції, суспільна підтримка» [16].

Пропонуємо виділити такі базові функції держави в економіці.

1. Стратегічно-прогностична. Бізнесу притаманно орієнтуватися на коротко- та середньострокові вигоди, він прагне стабільності бізнес-моделі, відтак без урахування актуальних тенденцій в умовах динамічного середовища бізнесу важко зберегти конкурентоздатність. Тому держава повинна стимулювати розвиток економіки у напрямі об'єктивних довгострокових трендів. Нагадаємо, що загальноновизнаними світовими трендами на сьогодні є посилення інноваційних процесів, четверта промислова революція та нова індустріалізація, у фокусі якої – економіка знань, відновлювані джерела енергії, техніко-технологічні фактори (штучний інтелект, роботизація, 3-D друк і ін.), які спричиняють глибокі структурні зміни у видах економічної діяльності, кардинальні зміни

технологій виробництва, чинять вплив на зайнятість і трудові відносини, формують нову парадигму конкурентоспроможності.

2. *Трансформаційно-адаптивна.* Держава покликана узгоджувати й гармонізувати глобальні виклики, вимоги міжнародних інституцій та умови ТНК із національними інтересами і трансформувати їх в регуляторні механізми для зміцнення й зростання економіки. Можна припустити, що антиглобалісти виступають не стільки проти явища глобалізації як такого, адже вони користуються багатьма її проявами, як їхні протестні дії – це свідчення неефективних державних регуляторних дій.

3. *Досягнення рівноваги в суспільстві та передумов для нарощування людського капіталу.* Перехід до економіки знань, носієм і генератором яких є людина, не може не змінити підхід до регуляторної функції держави щодо економіки. Саме інтереси людини, колективу, соціальної групи стають пріоритетом при прийнятті рішень економічного характеру.

Наведені функції визначають концептуальну роль держави в економіці і саме від форм їх реалізації залежатиме конкретний механізм регулювання економіки (рис.1).

Рис. 1. Формування концептуальної ролі держави в економіці*

*Складено авторами

Запропоновані функції державного регулювання економіки направлені на гарантування безпеки і стійкості соціально-економічної системи, створення передумов для економічного зростання і розвитку, що є стратегічною метою держави.

Формування економічної стратегії, консолідування суспільства для її реалізації – пріоритетне завдання держави в економіці. В умовах, у яких знаходиться сьогодні Україна, коли розпочались реальні реформи, саме держава повинна стати агентом модернізації всієї економічної системи. Це значно підвищує вимоги до рішень державних урядовців, їх обґрунтованості, інноваційності.

Насамперед важливе усвідомлення, що держава – це не абстрактне утворення, вона персоніфікується в особі конкретних державних службовців, чії одноосібні чи колегіальні рішення чинять вплив на соціально-економічні процеси, а відтак – на життя конкретної людини. По суті, чиновники найвищого рангу – це топ-менеджери, які в першу чергу повинні визначити стратегію розвитку держави, формувати конкурентоспроможну модель розвитку, здатні реагувати на виклики системного змісту. Саме їх рішення закладають основи механізму функціонування економіки на певному етапі. Це потребує наявності стратегічних компетенцій, системного мислення, розуміння актуальних трендів і тенденцій, які мають місце в сучасному глобалізованому світі. Відтак якість державного регуляторного впливу значною мірою визначається «якістю» державних управлінців, залежить від їх освіти, інтелектуальної спроможності, досвіду, мудрості.

До засобів державного регулювання насамперед належить адміністративно-правовий інструментарій. Економічні агенти діють в межах того правового поля, яке сформоване державою. Актуальними залишаються слова класика А. Сміта: «Невидима рука ринку діє там, де видна грізна рука закону». В економічно потужних країнах існують розвинені системи господарського права, які формують рамкові умови функціонування ринкової економіки і регламентують найважливіші сторони господарювання. На наше переконання, необхідною умовою дієвості законодавчого забезпечення господарської діяльності є його простота, зрозумілість, однозначність і стабільність. Це не можна сказати про українське законодавство.

Доречним буде пригадати досвід Людвіга Ерхарда – архітектора німецьких економічних реформ, канцлера Німеччини (1963–1966). Діяльність німецького уряду у вкрай кризовій економічній ситуації була спрямована не стільки на прийняття нових законів, скільки на скасування найрізноманітніших законодавчих і нормативних актів, які регулювали найдрібніші аспекти економічного життя німців. Економічна Рада об'єднаної господарської зони надала Л. Ерхарду як директору господарського управління право скасовувати економічні приписи, які він сам вважав за необхідне. Після масового їх скасування, Л. Ерхард вирішив, що доцільніше зробити стислий перелік тих, що залишаються в силі, а численні розпорядження, які «душили» німецьку економіку, зокрема регулювали ціни, просто було скасовано. Результат був очевидним – німцям «розв'язали руки» і економіка запрацювала [17].

На нашу думку, для того, щоб «оживити» український бізнес і привабити інвесторів, варто провести системний аудит законодавства і підзаконних актів, усунути з нього неузгодженості, лобістські норми. Нерідко певні норми закону суперечать один одному, мають численні підзаконні акти та відомчі інструкції. Це дає можливість чиновнику маніпулювати окремими юридичними нормами. Таким чином українське законодавство настільки громіздке і не стабільне, що саме стає джерелом корупції – коли проблему вирішити легше корупційним, а не законним шляхом.

В Україні державний вплив на економіку здійснюється в умовах інституційної неспроможності багатьох інституцій. Так, бездіяльний Антимонопольний комітет України, мало прогнозовані кроки Фонду державного майна, мають місце полярні оцінки Національного Банку України. Фінансово-економічна самостійність центрального банку – золоте правило ринкової економіки, її непорушний принцип. Умова ефективної монетарної політики – конструктивна взаємодія двох центрів економічної політики – уряду і НБУ. Натомість очевидно є тривала системна розбалансованість у їх діях, яку ще не вдалось подолати. Відповідно підвищення результативності державного впливу на економіку має

здійснюватись в умовах поглиблення інституційних реформ і доповнення ринкових інструментів державною політикою, спрямованою на економічне зростання.

Висновки. Отже, спираючись на новітні досягнення в теорії державного регулювання економіки в контексті нових глобалізаційних викликів, вважаємо за доцільне модернізувати механізм державного регулювання економіки України. В першу чергу, це окреслення базових функцій (стратегічно-прогностичної, трансформаційно-адаптивної, функції рівноваги та нарощування людського капіталу) держави в економіці для досягнення мети регулювання – гарантування безпеки і стійкості соціально-економічної системи та створення передумов для економічного зростання і розвитку.

Тактичні завдання, які на сьогодні стоять перед державою, на нашу думку, наступні.

1. Врегулювання господарського законодавства, усунення неузгодженостей, суперечностей, різного роду «лазівок» для економічних зловживань. Крім того, стабільність законодавства, як і передбачуваність державної політики, – необхідна умова залучення інвестицій, у першу чергу – іноземних.

2. Боротьба з корупцією. Корупцію слід розглядати як наслідок «роздутих» функцій держави в економіці, бюрократизованості господарських процедур, численних адміністративних бар'єрів.

3. Зміна системи державного управління і модернізація державного апарату. Адміністративна система формувалась в Україні впродовж десятиліть і на сьогодні бюрократичний апарат скоріше гальмує нормальний розвиток суспільства, аніж сприяє його модернізації. Величезна кількість адміністративних ланок, проміжних інстанцій, штучних перепон будь-які ініціативи і починання здатні звести нанівець. На місце совкового чиновника має прийти висококваліфікований менеджер.

4. Подолання хронічної залежності від зовнішніх ринків, активізацію виробництва і розвитку внутрішнього ринку, насамперед – шляхом проведення структурних реформ і реалізації структурної політики держави.

5. Модернізація грошово-кредитних інструментів регулювання, використання їх для відродження й активізації виробництва, синхронізація фінансового і реального секторів економіки.

6. На ґрунті зростання економіки – забезпечення належного (високого) рівня оплати праці кваліфікованих працівників, відновлення стимулюючої функції заробітної плати.

Звичайно, цей перелік можна продовжити. Очевидними заходи, які забезпечать контроль за інфляцією, стабілізацію курсу національної валюти, скорочення державних видатків, зменшення зовнішніх запозичень. Однак є базові речі, серед яких – визначення із моделлю економіки, яку ми будемо, адже саме економічна модель визначає пріоритети, місце і масштаби присутності держави в економічних процесах. На базі обраної моделі економіки, держава повинна визначити стратегію економічного розвитку, яку послідовно реалізовуватиме в межах державної політики. Досягненню цілей економічної стратегії та політики держави мають підпорядковуватись і зміни до законодавства, і щорічні бюджети, і фінансові потоки.

Література

1. Wallerstein, I. Structural crises [Text] / I. Wallerstein // New Left Review. – 2010. – № 62.
2. Keynes, J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money [Text] / J. M. Keynes. – London : Macmillan, 1936. – 263 p.
3. Стиглиц, Дж. Ю. Глобализация: тревожные мысли [Текст] / Дж. Ю. Стиглиц ; пер. с англ. – Москва : Мысль, 2003. – 300 с.
4. Musgrave, R. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy [Text] / R. Musgrave. – McGraw-Hill, 1959. – 628 p.
5. Корнилюк, Р. Нобелівська історія: батько економетрики Рагнар Фріш [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк // Forbes Україна. – 2015. – 28 липня. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1399148-nobelivska-istoriya-batko-ekonometriki-ragnar-frish>.
6. Гальчинський, А. Реформи ЄС – справді питання сьогоднішнього порядку денного [Текст] / А. Гальчинський // Дзеркало Тижня. – 2016. – № 3.
7. Геєць, В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи [Текст] / В. М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 1. – С. 7–22.

8. Данилишин, Б. Про тактику економічного розвитку [Електронний ресурс] / Б. Данилишин // Лівий берег. – 2016. – 16 грудня. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/bogdan_danylysyn/353627.
9. Жаліло, Я. Про національні особливості економічного прагматизму [Текст] / Я. Жаліло // Дзеркало тижня. – 2016. – № 49.
10. Малий, І. Й. Держава і ринок: філософія взаємодії [Текст] : монографія / І. Й. Малий, М. І. Дибя, М. К. Галабурда. – К. : КНЕУ, 2005. – 358 с.
11. Дідківська, Л. І. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посібник / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2002. – 214 с.
12. Мельник, А. Ф. Національна економіка [Текст] / А. Ф. Мельник та ін. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
13. Панченко, В. Операція «деіндустріалізація», або навщо нам промисловий ренесанс [Текст] / В. Панченко, Н. Резнікова // Дзеркало тижня. – 2016. – № 9.
14. Райнерт, Е. Критичний аналіз правил Вашингтонського консенсусу для економічно відсталих країн [Електронний ресурс] / Е. Райнерт // Україна фінансова. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/146.htm.
15. Тюпа, Д. І. Роль міжнародних фінансово-кредитних інститутів в процесі надання зовнішнього фінансування [Текст] / Д. І. Тюпа // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 26. – С. 160–165.
16. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
17. Браун, Н. Батько економічного дива у товаристві контрольованої раціональності та раціонального самоконтролю [Текст] / Н. Браун // Дзеркало тижня. – 2002. – № 2.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2017

©Пасінович І. І., Суч О. А.

References

1. Wallerstein, I. (2010). Structural crises. *New Left Review*, 62 (March–April).
2. Keynes, J.M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
3. Stiglitz, J. (2003). *Globalizatsiia: trevozhye mysl*. Moskva: Mysl.
4. Musgrave, R. (1959). *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. McGraw–Hill.
5. Korniluk, R. (2015, July 18). Nobelivska istoriia: batko ekonometryky Ragnar Frish. *Forbes Ukraina*. Available at: <http://forbes.net.ua/en/opinions/1399148-nobelivska-istoriya-batko-ekonometriki-ragnar-frish>
6. Galchinsky, A. (2016). Reformy ES – spravdi pytannia sohodnishnoho poriadku dennoho. *Dzerkalo Tyzhnia*, 3.
7. Heiets, V. M. (2016). Ekonomika Ukrainy: kluchovi problemy i perspektyvy. *Ekonomika i prohnouzuvannia*, 1, 7–22.
8. Danylyshyn, B. (2016, December 16.). Pro taktyku ekonomichnoho rozvytku. *Livyi bereh*. Available at: http://blogs.lb.ua/bogdan_danylysyn/353627
9. Zhalilo, Ya. (2016). Pro natsionalni osoblyvosti ekonomichnoho prahmatyzmu. *Dzerkalo Tyzhnia*, 49.
10. Malyy, I. Y., Dyba, M. I., & Halaburda, M. K. (2005). *Derzhava i rynek: filosofiiia vzaiemodii*. Kyiv: KNEU.
11. Didkivska, L. I., & Golovko, L. S. (2002). *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky*. (2nd ed.). Kyiv: Znannia–Pres.
12. Melnyk, A. F. (2011). *Natsionalna ekonomika*. Kyiv: Znannia.
13. Panchenko, V., & Reznikova, N. (2016). Operatsiia «deindustrializatsiia», abo navishcho nam promyslovyi renesans. *Dzerkalo Tyzhnia*, 9.
14. Rainert, E. Krytychnyi analiz pravyl Vashynhtonskoho konsensusu dlia ekonomichno vidstalykh krain. *Ukraina finansova. Informatsiino-analitychnyi portal Ukrainskoho ahentstva finansovoho rozvytku*. Available at: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/146.htm
15. Tyupa, D. I. (2013). Rol mizhnarodnykh finansovo-kredytnykh instytutiv v protsesi nadannia zovnishnoho finansuvannia. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnogo tekhnichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 26, 160–165.
16. *Tsili Staloho Rozvytku 2016–2030*. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
17. Braun, N. (2002). Batko ekonomichnoho dyva u tovarystvi kontrolovanoi ratsionalnosti ta ratsionalnoho samokontroliu. *Dzerkalo Tyzhnia*, 2(377).

Received 12.08.2017

©Pasinovych I., Sych O.